

Les millors obres de les lletres gironines (8)
Nàufrags

Novel·la descriptiva que aconseguí gran èxit en aparèixer, per la qualitat de la prosa viva i detallada de les interioritats d'una personalitat malmesa pels sentiments; amb un argument escabrós, la passió d'un capellà per la seva cosina, mostra la profunditat dels sentiments i esdevé una novel·la reeixida.

Escàndol per una relació prohibida

Josep Maria Figueres
PROFESSOR DE LA UAB

Prudenci Bertrana és conegut per la seva gran novel·la *Josafat*, però *Nàufrags* fou la seva primera publicada amb èxit i és considerada pels estudiosos una obra molt rellevant. Podem afegir que és de molt bon llegir i que el viatge literari és en el temps i l'espai però també a l'interior del cor humà.

Editada a la laica, avançada a i progressista editorial del diari *El Poble Català*, en una molt bonica edició d'una mítica col·lecció en la que aparegueren autors jovecels cridats a tenir un important paper: Rovira i Virgili, Josep M. Folch i Torres, Pous i Pagès... Esdevingué una autèntica novetat ideològica en una societat on la presència i influència de l'església era immensa. La literatura començava a criticar la seva forta dominació, del bateig a l'extremunció, de la vida la mort, amb la barreja entre les funcions de l'estat -documentació del naixement, del matrimoni, la mort, cementiris... i la presència oficial d'una activitat privada. Esmentem només el cas teatral d'*Electra* de Galdós, amb manifestacions al carrer. Era el prelude d'altres qüestions més dures encara -divorci, avortament...- i on cuejarà la resposta oficial: afusellament de Ferrer i Guardia per disputar l'ensenyament a l'església, sota l'excusa de mal pagador d'una inducció als desordres de la Setmana Tràgica o roja.

Els vint-i-nou capítols de *Nàufrags* són breus, reiteratius en els sentiments i l'evolució d'una vida marcada pel seminari i uns desigs de joventut de l'amor, la vitalitat, la sensualitat de les relacions. Però els convencionalismes i les limitacions priven. La vida és una mar i mossèn Joaquim, la seva germana Lena i la cosina Cèlia són els protagonistes. Joaquim viu a la intempèrie en la immensitat de la mateixa navegant sense rumb i en plena incertesa, sigui a ciutat o a l'ermita perdu-

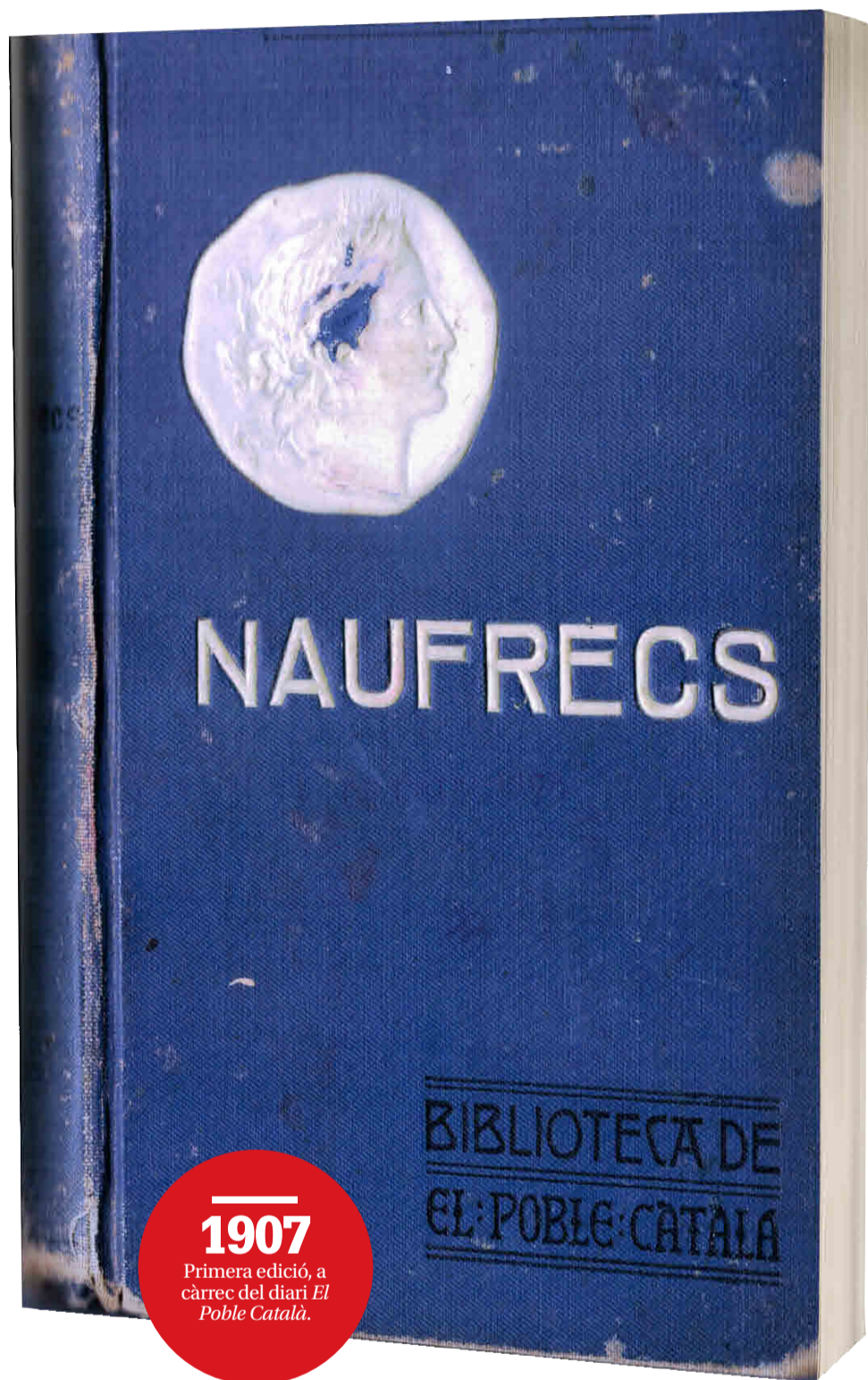
da a la serra. Tant se val.

Aquesta és l'argumentació de la tercera novel·la de Bertrana, després de *Violeta* i *Josafat*, i en la que sembla no hi passi res, que no hi hagi cap acció. Pocs fets però riquesa emotiva, tot-hom té en el seu interior uns pensaments, uns desigs, uns ideals, uns anhels, i els del jove Joaquim se'ns obriren, esbullats com rosa marcida, del tot davant la passió que sent, jove com és, per una noia que, tanmateix, és la cosina però ell, clergue, ha fet vots de castedat i la seva germana renuncia al futur familiar propi per tenir-ne cura. Tot un panorama vital on triar és impossible sense l'escàndol.

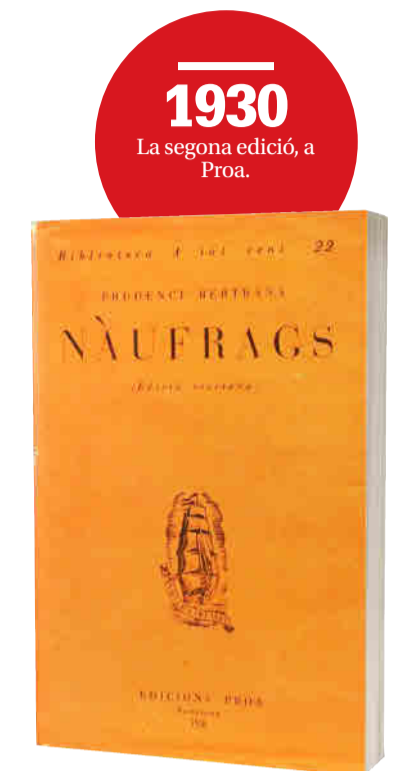
La novel·la té cinc edicions. Apareix el 1907, la segona edició, reescrita, el 1930, a Proa, que ha estat la base per la darrera. La tercera, dins les obres completes (Selecta, 1965), la quarta en una col·lecció que no va poder reeixir tot i la bona intenció del seu director, Joaquim Molas, «L'Alzina» d'Edicions 62, el 1986, i la darrera, exhaurida, a

Ela Geminada, en la reeixida col·lecció dedicada a Bertrana que dirigeix Xavier Pla. Té un extens estudi introductori d'Oriol Ponsatí-Murlà que analitzà les diverses edicions.

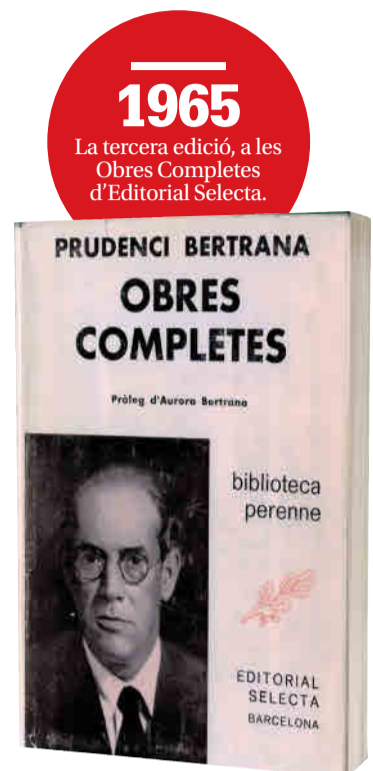
El text de Bertrana és elaborat amb una fina sensibilitat, traspua al·lusions de rerefons, suaus, del tipus següent, tot just començar: «Regnava un gran silenci: un d'aqueixos silencis respectuosos, com els que solemnitzen els defalliments d'amor.» I poca acció, molt poca acció, descripció de sentiments, de percepcions, només interioritats, la vida interior en la que l'autor excel·lirà en altres obres seves en les que narra el món interior. Ací, com en *Josafat*, un tema viu i que serà motiu d'escàndol social atenent la força de l'estament eclesiàstic en la societat tradicional catalana. Criticada i blasmada, com *Josafat*, pel seu contingut de ruptura moral, rebé elogis tant de les posicions avançades ideològicament com d'escriptors com Joaquim Ruyra.

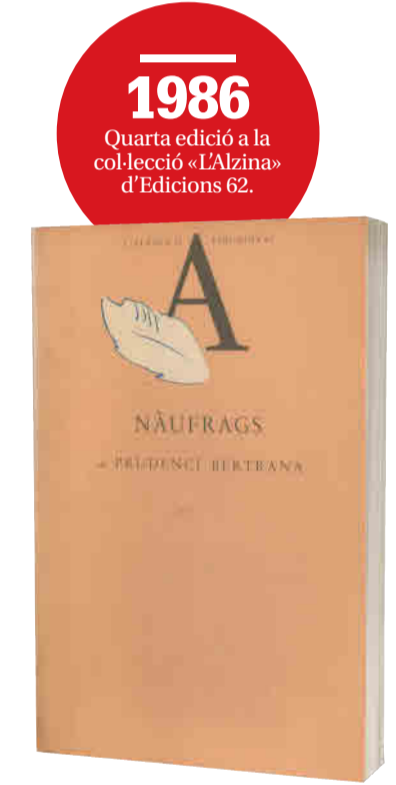
1907
Primera edició, a càrrec del diari *El Poble Català*.

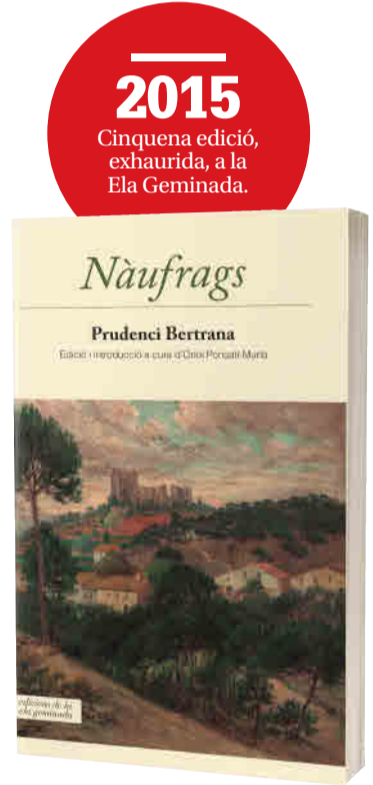
1930
La segona edició, a Proa.

1965
La tercera edició, a les Obres Completes d'Editorial Selecta.

1986
Quarta edició a la col·lecció «L'Alzina» d'Edicions 62.

2015
Cinquena edició, exhaurida, a la Ela Geminada.

Un fragment

Una passió no corresposta

En els paràgrafs que es reproduïxen a continuació podem contemplar els trets més característics de la prosa de Prudenci Bertrana, la força i alt nivell de la seva descripció en un to d'interiorisme que fa que el lector s'endinsi en el personatge protagonista d'una forma plena, assolint l'expressió literària de l'autor la identificació entre text i vida.

« El cert era que Cèlia semblava ufanar-se més encara amb l'encens vulgar dels galants que l'enrondevan. Reviava amb un nou aspecte perdent sa mobilitat d'ocell juganer i les seves rialles ingènues, adquirint aires de matrona, de dama incompresa somreia amb certa benevolència i parlava amb una ironia casolana i de bon ésser, absolutament inofensiva. El sacer-

dot la jutjava amb severitat. Li pesava la seva cadena d'esclau aquella cadena forjada amb tanta il·lusió i que ara continuava lligant-lo a un cos sense ànima, un cos que l'atreia fatalment, que se l'enrossegava amb el seu encís carnal. L'abusava una sedasseria eròtica, un afany d'esbrinar els enigmes d'aquelles rodoneses, d'aquell nu que mai no podria conèixer. Les

confidències de la cel·la sorgien novament tal com les havia oïdes a aquell terrible company de Seminari, amb tota la seva franca brutalitat, amb aquella cadència enervant i amb aquella tria de paraules afrodisiaques que enfollien els sentits enyoradissos. I se li apareixia la faç acartronada i resseca de l'ordenando en que la claror freda de la lluna marcava grans plans d'ombra, movent l'es-

biaixada boca ressonant com la d'un oracle, profititzant l'hora present, l'agonia present. Els dies s'escolaven igualment malignes i xardorosos, i ell, irresolut, seguia sotjant Cèlia procurant endevinar les palpitations de les seves carns, els petits calfreds de la seva pell, les més insignificants febrades que l'estremien, tots els lleus misteris d'una feminitat que esdevé plena i completa. A voltes es cansava i restava setmanes enteres reclos a la seva cambra com un ocell ferit que s'arrauleix per morir. El despertar era un turment car els somnis tenien per a ell ironies cruels, i Cèlia, emmalaltida, se li presentava plena de consentiment i de dolcesa. En l'hora poètica de la matinada, quan fora al jardí xerrotejaven els oronells, i el ventjol espolsava la rosada de les branques verdejants, i la cambra s'inundava de fresca claredat i una vaga aroma de flors novelles es filtrava pels junts del balcó, era l'instant que amb més

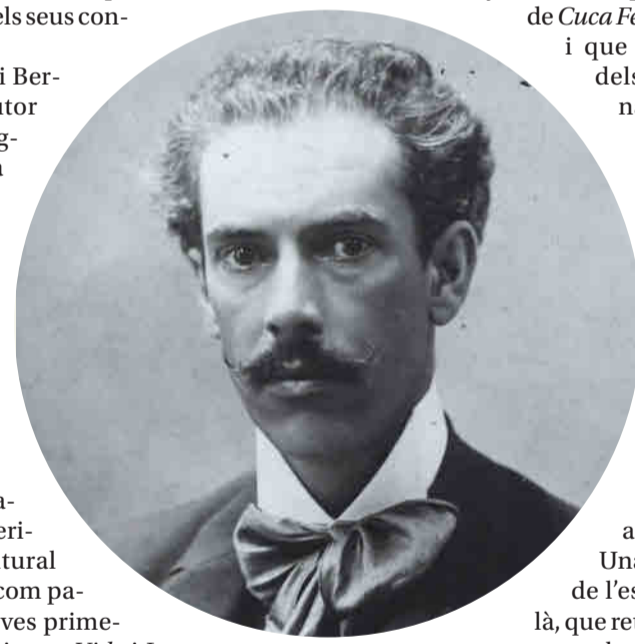
vital energia cobejava l'amor de la seva cosina. La seva castedat li pareixia llavors una cosa insofrible. Veia l'adorable testa de Cèlia reposant en el mateix coixí, els ulls closos, ombrejant-li les pestanyes la seva galta aborriollada, els narius sensuals i vibradors, la boca desclosa mostrant les dents encavallades i lluminoses; creia percebre el perfum que es desprèn del cabell de la dona volguda, olor de niu, de plomissol, de violes, d'agrosa transpiració d'animal manyac i després la verge somreia, estirava els braços de pell morena i ensetinada i l'embolcava en una abraçada somniosa, obligant-lo a enfonsar el seu rostre en la plenitud tèbia, de la seva gorja excelsa. Una enyorança profunda, sense llàgrimes, dominadora i salvatge, l'escometia. Oh!, la trista solitud d'aquelles matinades de la seva vida! Es vestia amb recança, calmosament, contemplant la seva cambra austera; el cobrellit de flors grogues (...)

Prudenci Bertrana
Avançat al seu temps

Nasqué el 1867 a Tordera, arrelat a Girona on estudia el batxillerat i hi residí fins el 1911, que anà a Barcelona amb la seva família, l'esposa Neus Salazar. Tingué quatre fills, un dels quals fou l'escriptor Aurora Bertrana. No estudià cap carrera tot i la voluntat del seu pare. Modernista, s'implica molt en el republicanisme catalanista d'esquerres. Les seves dues primeres novel·les i contes li donaren una imatge de crític i amb el seu tarannà d'artista el marcaren com un exponent de la literatura rebel o, millor dit, individualista. Molt lligat amb Girona, escenari de bona part de la seva producció literària, estigué vinculat en la renovació de la vida cultural, les revistes i publicacions culturals i els Jocs Florals. Participà en direcció de revistes com *Ciudadania* i fou dinàmic conferenciant militant en una opció política minoritària davant la força del catalanisme conservador. Excel·lí tanmateix amb la capacitat narrativa dels seus con-

stituïxen la trilogia *Entre la terra i els núvols*, i estant marcadés per una duresa de la vida d'una família en la que l'autor ha d'escriure articles, crítiques teatrals, pintar, etc. en el difícil equilibri econòmic de mantenir-se professionalment, sense tenir èxit teatral ni ser columnista famós com Josep maria de Sagarra ni sense propietats que donessin rendes com la Víctor Català, o una vida d'advocat o funcionari. Ara encara no és el moment.

Resideix a Girona, on escriví *Nàufrags*, i quatre anys després, el 1911, anirà, casat, a Barcelona, amb l'èxit de *Josafat* (1906) i d'aquests *Nàufrags* (1907). Amb empena juvenil l'escriví ràpidament, la presenta al concurs del diari, el guanya, l'edita i es veu en cor d'encetar després nova vida a la capital de Catalunya, on coneixerà les dificultats d'una cultura que fa seva però que només gràcies al periodisme, col·labora a *La Veu de Catalunya* i a altres publicacions, de *Cuca Fera a Iberia* tot i que fou director dels dos setmanaris de l'editor López-La Campana de Gràcia i *L'Esquella de la Torratxa* en l'afany de supervivència de qui es vol professionalitzar amb la ploma. Una dificultat, la de l'escriptor català, que retrata amargament en la trilogia novel·lada de la seva vida *Entre la terra i els núvols* formada per *L'hereu* (1931), *El vagabund* (1933) i *l'impenitent* (1948).

Prudenci Bertrana és autor d'una suggestiva obra marcada per la diversitat formal de gèneres: articles d'opinió, narrativa costumista, crítiques teatrals en un periodisme cultural d'alt nivell com palesen les seves primeres produccions a *Vida i Legeronés*, per exemple, amb contes o, més endavant, les seves columnes d'opinió, en els «Improntus», títol de la seva secció a *La Veu de Catalunya*, que aplegà en part el 1936 tot i que són, del 1922 fins a la guerra, més de mil articles. Col·laborà en altres periòdics com el primer *El Poble Català* i *La Publicitat* (1920-1922). És amb la narrativa que conrea, amb un alt sentit creatiu i en un gran nombre d'escrits, que la seva faceta d'escriptor pren relleu social notable. Destaquem *Crisàlides* (1907), *Proses bàrbares* (1911), *La lloca de la viuda* (1915), *Els herois* (1920)... En els escrits teatrals, amb una molt extensa producció, no assolí l'èxit ni la popularitat d'altres dramaturgs del moment. Fou també crític teatral, constant i amb una extensa producció a *La Veu de Catalunya*. Més endavant, en les seves tres novel·les autobiogràfiques que

notorietat en algun dels seus retrats. Se l'ha definit com un desarrelat, tot i que la seva prosa i conducta el fa molt identificat amb un espai i unes idees. El premi gironí de novel·la que té el seu nom és un dels guardons en català més prestigiosos. Morí el 1941. La Universitat de Girona ha catalogat els gairebé dos mil cinc-cents articles que Bertrana publicà i que constitueixen la crònica d'un temps vist des de la posició d'un escriptor avançat del que la seva obra continua vigent i amb lectors.